

LUDWIKA JOŃCZYK

NIEMCOWIZNA, ST. 1, WOJ. PODLASKIE. BADANIA W ROKU 2011

Stanowisko 1 w Niemcowiznie (AZP 18-83/10) położone jest na niewielkim, częściowo zalesionym wyniesieniu, którego kulminacja znajduje się w odległości ok. 50 m od brzegu rzeki Szczemberki (Ryc. 1). Jest to ciałopalne cmentarzysko datowane na okres wczesnego średniowiecza. Powierzchnię stanowiska wstępnie szacować można na około 25 arów; obejmuje ono przede wszystkim północno-wschodni stok wspomnianego wyniesienia oraz obniżenie przylegające do niego od północnego wschodu. Niemal wszystkie odkryte zabytki zostały znalezione na obszarze położonym na północny wschód od ambony myśliwskiej, ustawionej na wzmiankowanym wzniesieniu. U stóp ambony znajduje się współczesny wkop, zaznaczony na mapach w skali 1:5000.

Stanowisko zostało odkryte późną jesienią 2010 roku, kiedy to na powierzchni znaleziono przypadkowo fragment wczesnośredniowiecznego naszyjnika o kabłąku splecionym z trzech drutów. W dniach 11–13 kwietnia 2011 roku ekspedycja Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, pod kierunkiem dr. Wojciecha Wróblewskiego i autorki, przeprowadziła tu sondażowe badania wykopaliskowe. Prace były finansowane przez IA UW, a wzięli w nich udział studenci¹ oraz kilku miejscowych miłośników starożytności².

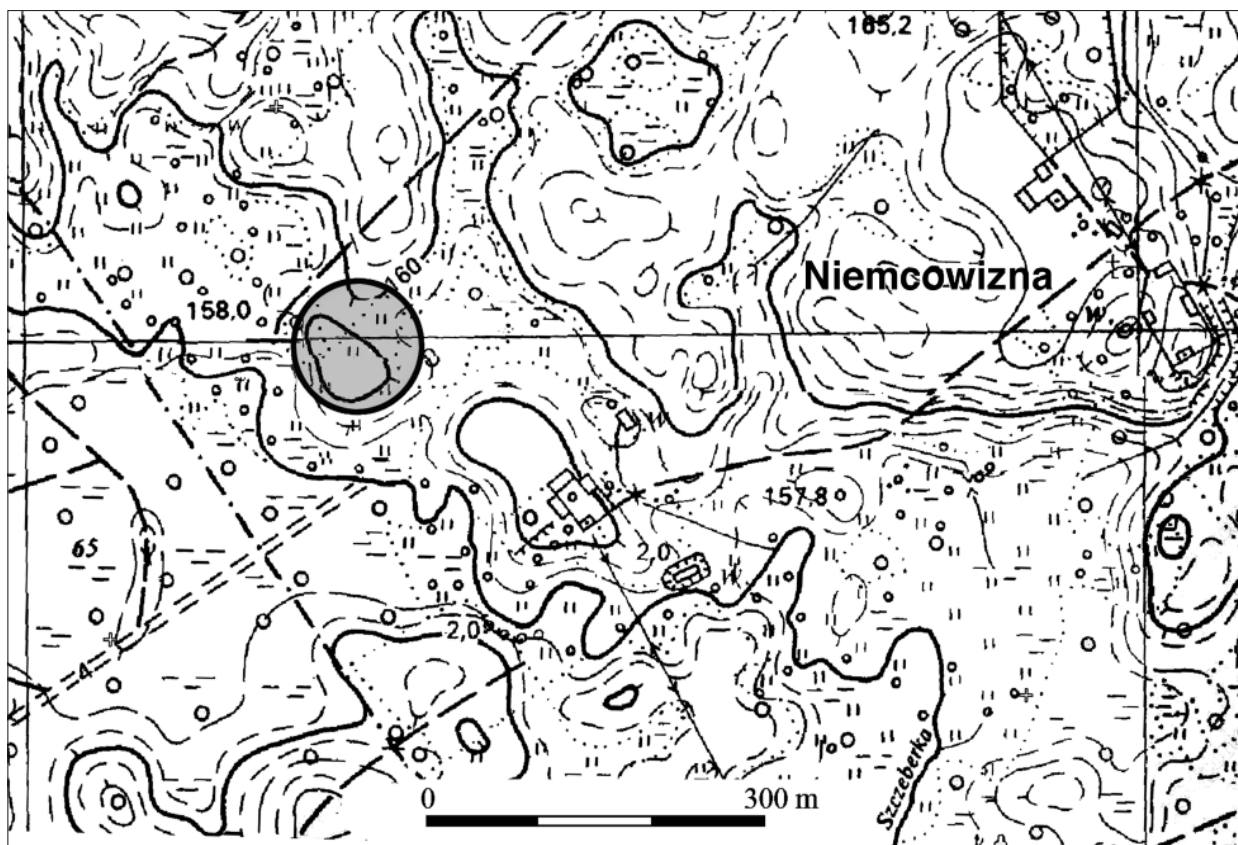
W trakcie badań wykopaliskowych wytyczono wykop sondażowy o wymiarach 2×10 m, o dłuższym boku na linii N-S. Obejmował on w swojej południowej części skraj wyniesienia, zaś w północnej – jego podstawę. Wobec niekorzystnych warunków pogodowych podjęto decyzję o otworzeniu w pierwszej kolejności tylko północnej połowy wytyczonego wykopu (2×5 m). W trakcie eksploracji dość szybko natrafiono na kilka drobnych ułamków przepalonych ludzkich kości, które wskazywały, że mamy zapewne do czynienia z cmentarzyskiem ciałopalnym. Zatem należało liczyć się z obecnością licznych drobnych fragmentów szczątków ludzkich oraz ułamków ceramiki, rozproszonych w warstwie ornej. Wobec braku możliwości sitowania eksplorowanej warstwy (ziemia była wilgotna, a pogoda

nie rokowała poprawy tego stanu rzeczy) podjęto decyzję o ograniczeniu powierzchni wykopu do rozmiarów 1×1 m, gdyż kontynuacja prac bez sitowania oznaczała niechybne przeoczenie znacznej części materiału zabytkowego. Przebadanie tej niewielkiej przestrzeni miało na celu rozpoznanie stratygrafii stanowiska. W obrębie wykopu znaleziono fragment bransolety, dwie grudki stopionego brązu, kilkadziesiąt fragmentów przepalonych kości ludzkich oraz dwa bardzo drobne i niecharakterystyczne fragmenty ręcznie lepionej ceramiki. Na głębokości 25 cm zaobserwowano strop calcowego piasku z wyraźnie widocznymi śladami orki, biegnącymi na linii NE-SW. Potwierdziły one informacje uzyskane wcześniej od państwa Wasilewskich, właścicieli pola, na którym zlokalizowane jest stanowisko. Według ich relacji, pole to było poddawane wieloletniej, głębokiej orce traktorowej. Poza obrębem wykopu prowadzono prospekcję z użyciem wykrywaczy metali. Wszystkie zabytki (195 szt.) domierzono trójwymiarowo.

¹ Bardzo dziękuję studentom, którzy mimo niemal nieustających opadów deszczu wykonali wszystkie prace na stanowisku.

² Za pomoc w badaniach serdecznie dziękuję Karolowi Giedroji, Szymonowi Koziczowi, Sławomirowi Chilińskiemu i Tadeuszowi Kolterowi.

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska 1 w Niemcowiznie (oprac. L. Jończyk).

Fig. 1. Location of Site 1 at Niemcowizna.

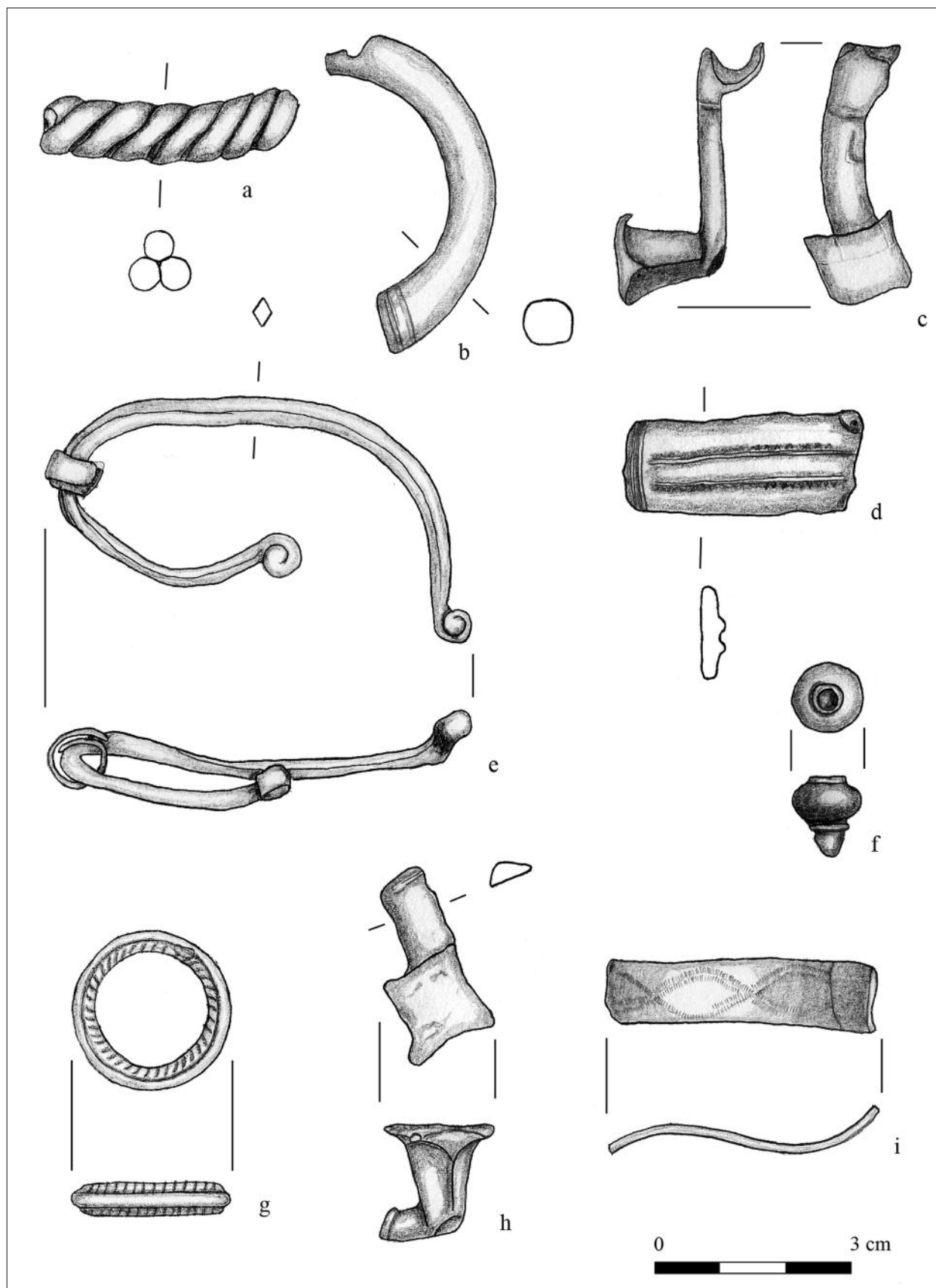
Badania przeprowadzone na stanowisku 1 w Niemcowiznie pozwoliły ustalić jego charakter – jest to wczesno-średniowieczne cmentarzysko ciałopalne, pod względem obrządku pogrzebowego analogiczne najprawdopodobniej do stanowiska 8 w Szurpiłach, pow. suwalski³. Większość zabytków można wstępnie datować na X–XI w., bardzo możliwe jednak, że omawiana nekropola była użytkowana także później.

Badania sondażowe wykazały całkowite zniszczenie pierwotnego układu stratygraficznego wskutek wieloletniej orki. Wszystkie zabytki (przedmioty metalowe, przepalone ludzkie kości, ułamki ceramiki) zalegają w warstwie ornej o miąższości około 25–30 cm.

Wśród materiału zabytkowego dominują przedmioty metalowe. Z wyjątkiem dwóch fragmentów żelaznych noży są to zabytki brązowe. Większość zbioru stanowią pocię-

te i w różnym stopniu nadtopione bądź zupełnie stopione ozdoby i części stroju. Dominują fragmenty naszyjników o kabłąkach splecionych z trzech brązowych drutów (71 fragmentów) (Ryc. 2:a) i grudki stopionego brązu (81 szt.), stosunkowo licznie występują także fragmenty bransolet (10 fragmentów) (Ryc. 2:d,i). Znalezione również zapinkę podkowiastą ze zwiniętymi zakończeniami (Ryc. 2:e) oraz fragmenty trzech kolejnych, z kolbowatymi, makówkowatymi i gwiazdzistymi zakończeniami (Ryc. 2:b,c,f,h). Do ciekawszych odkryć należy zdobiony rozdzielnik pasa (Ryc. 2:g). Ponadto na skraju stanowiska, w jego NE części, znaleziono fragment żelaznej zapinki kuszowatej. Może ona świadczyć o użytkowaniu tego miejsca także w późnym okresie rzymskim lub wczesnej fazie okresu wędrówek ludów. W chwili obecnej jest to jedyny zabytek odbiegający chronologicznie od wczesnośredniowiecznego cmentarzyska.

³ Por. artykuł autorki w niniejszym tomie na s. 349–353.

Ryc. 2. Wybór brązowych zabytków ze stanowiska (rys. L. Jończyk).

Fig. 2. Selection of finds from the site (all bronze).

Zaobserwowano kilka cech obrządku pogrzebowego odróżniających cmentarzysko w Niemcowiznie od cmentarzyska w Szurpiłach. Pierwszą z nich jest brak naturalnych czy antropogenicznych układów kamieni. Kolejna to możliwość zidentyfikowania kilku fragmentów tego samego przedmiotu. Znalaziono po cztery fragmenty zapinki podkowiastej z gwiazdzistymi zakończeniami i zdobionej bransolety oraz dwa fragmenty brązowego kabłąka o przekroju trójkątnym. Przedmioty te spoczywały w różnych odległościach od siebie, od ok. 2 do ok. 30 metrów. Wobec znacznego stopnia zniszczenia stanowiska trudno rozstrzygnąć, na ile jest to świadectwo praktykowanego obrządku pogrzebowego, a na ile rozorania cmentarzyska. Inną interesującą obserwacją jest znalezienie pięciu grudek stopionego brązu z wtopionymi fragmentami przepalonych ludzkich kości. Temperatura topnienia brązu i spala-

nia ludzkiego ciała jest zbliżona (około 1000° C), jednak czas przebiegu tych procesów jest różny. Fakt, że w grudki brązu wtapiały się kości już przepalone, może przemawiać za umieszczaniem na stosie ozdób brązowych (niektórych?) już w trakcie trwania kremacji. Obserwacja ta wymaga oczywiście dalszych studiów, natomiast trzeba mieć na uwadze, że cmentarzysko w Niemcowiznie różni się pod tym względem od innych cmentarzysk ciałopalnych, zarówno zbliżonych chronologicznie (Szurpiły, st. 8), jak i starszych (z okresu rzymskiego i wędrówek ludów), na których podobne znaleziska nie występują.

Mgr Ludwika Jończyk
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
ludwika.sawicka@uw.edu.pl

LUDWIKA JOŃCZYK

NIEMCOWIZNA, SITE 1, THE PODLASKIE VOIVODESHIP. EXCAVATIONS IN 2011

In the late Autumn 2010 a small piece of bronze necklace was accidentally found near the Niemcowizna village (the Suwałki region).

In April 2011 the expedition of IA UW carried out test excavations there. Very soon small pieces of cremated human bones were found. The rainy weather made sifting impossible, so it was decided to excavate a very small trench (1×1 m) only to recognise the stratigraphy. It was realised that the site was strongly destroyed by mechanical

ploughing. Cremated human bones, pieces of pottery and metal artefacts were discovered only in the humus layer. In result of prospection with metal detectors made outside the trench, 195 artefacts were found. Most of them were bronze pieces of jewellery (fragments of necklaces, brooches and bracelets).

Based on the artefacts we can date the cemetery in general to the 10th–11th c., although it is possible that it was also used later.